

Ne retko se mogu sresti primeri, da se pod pojmom nauke o društvu podrazumevaju različite naučne discipline, odnosno aktivnosti, kojima se na određen način proučava društvo ili se vodi računa o specifičnosti društvene realnosti pristupu utvrđivanja određenih relacija i zaključivanja. U tom slučaju, pojam nauke o društvu približuje se, pa i poistovećuje sa pojmom društvena nauka, što je krajnji izraz nedovoljno jasnog korišćenja ovih pojmova.

Sama reč sociologija, kao simbol koji određuje sadržaj pojma ove nauke nastalaje početkom 19. veka, a taj naziv, u nešto specifičnijem smislu, prvi je upotrebio francuski pozitivista Ogist Kont. Iako je naziv ove nauke jedna reč, to je pravo složenica i čine je latinska reč societa "socijetatis" - što označava društvo i grčka reč "logos" - što znači nauka. Prema tome, ova složenica u prevodu znači "nauka o društvu". No i pored toga što se na jednostavan način objašnjava etimologija reči sociologija, nužna su ograničenja, o kojima se mora voditi računa prilikom korišćenja jednog ili drugog naziva za ove nauke. Vrlo često su u upotrebi oba naziva za ovu nauku, odnosno naziv sociologija i naziv nauka o društvu. Najčešće se i jednim i drugim pojmom, manje ili više, podrazumeva isti sadržaj. Međutim, u izvesnim slučajevima, njihova upotreba može biti različita tj. da se različito određuju sadržaji pojmova, s obzirom na predmet, pristup, metodologiju proučavanja, kao i odnosu na elemente koji konstituišu ovu nauku. Češći je slučaj da se poistovećuju naučne aktivnosti iz oblasti sociologije, političke ekonomije, istorije, psihologije, socijalne filozofije, socijalne politike i sl. i istima se daje zajedničko ime - nauka o društvu. Ovakvo poistovećivanje najčešće se čini kada se formira školsko gradivo kojim se na sažet način želi preneti osnovni sadržaj svih ovih posebnih nauka.

Postoje slučajevi kada se pojam sociologije suočava poistovećujući se pri tom sa nekom od njenih naučnih disciplina, vezujući se za jednu oblast predmeta, kojim se sociologija bavi, pa čak i za jedan od njenih metodoloških postupaka.

Bliže određivanje pojma sociologije može se ostvariti ako se njegov obim i sadržaj utvrđuju klasifikacijom i predmetom srodnih nauka, naučnih disciplina i naučnih aktivnosti; kada se utvrde karakteristike istorijskog razvoja, predmeta i metodologije kojom se sociologija služi.

Kao što je svoja prva saznanja o sebi čovek razvijao u kontaktu sa drugim ljudima, tako je teklo i njegovo osmišljavanje vlastitog porekla koje je vezivao za mistične sile i religijska objašnjenja. U istoriji su neodvojive kulture od religija. Čak su i kulture koje nisu imale dodira kroz istoriju razvijale vlastite religije, vlastita verovanja. Takav je primer sa Inkama, Majama i Astecima koji su pre dolaska Evropljana imali svoja verovanja i svoja božanstva kao što su i Evropljani imali svoja. To dokazuje da se kultura i religija prožimaju u svim društvenim sistemima. Uticaj kulture i religije na obrazovanje je nesporan. Mogli bismo reći da su to prve kolevke obrazovanja. Obrazovanje kao tanana nit života spaja prošlost i sadašnjost i osmišljava budućnost svake kulture i religije, vezuje kulture i religije međusobno i donosi nova sagledavanja čoveku, čini ga slobodnijim. U sociološkoj literaturi se srećemo s upotrebom reči društvo koje ima više značenja. Najpre se upotrebljava da bi označilo skupni život koji čine više jedinki, imajući u vidu

razlike ljudskog od životinjskog, zatim izrazom društvo podrazumeva se svaka posebna zajednica koja je u sastavu ljudskog društva (gene, pleme, narod, nacija itd.), kao i profesionalne organizacije (društvo sociologa, ekonomista, pravnika, lekara, inženjera itd.). Takodje se pridaju različita značenja izrazu društvene pojave. Jednom se misli na pojavu proizvodnje, drugi put na pojavu ratne operacije, treći put na pojavu kriminala. Zato se ovi termini koji se koriste u sociologiji moraju bliže odrediti kako bi se mogao doneti zaključak na koje se značenje odnosi izraz društvo. Ljudsko društvo je nastalo razvojem materijalnog sveta, a posebno sveta živih bića, na osnovu istorije prirodnog i društvenog razvoja. Stoga je ono podeljeno u različite oblike: nacionalne, društvene, klasne, profesionalne, religiozne, kulturne i druge. U početku ljudske istorije, ono je živelo u specifičnim ljudskim oblicima: hordama, klanovima, gensovima gde se odvijala proizvodnja, vaspitanje, igra itd.

Pojam i istorijski razvoj religije

Kao istorijski i društveni fenomen religija izmiče svim pokušajima definisanja. Ne želeći ovde da se posebno bavimo problemom definisanja, smatramo da je najprihvatljivije jedno uopšteno određenje ovog pojma: religija je svako verovanje u apsolutnu i mističnu moć. Postoje brojne i vrlo različite definicije religije kao i izvori o tome. Tipična svojstva religije su:

- 1) ona ima svoju filozofiju ili učenje,
- 2) predstavlja čovekovo posebno iskustvo,
- 3) svaka religija ima svoje obrede,
- 4) ima svoje simbole,
- 5) ima svoje vrednosti,
- 6) ima svoju organizaciju koja okuplja vernike i institucije.[1]

U okviru navedenih, svaka religija ima četiri svojstva vezana za njen nastanak. To su: animizam, totemizam, fetišizam i magija. Ovde ćemo razjasniti prvo ova četiri svojstva a zatim šest gore navedenih. Animizam predstavlja verovanje da duh predaka živi nakon smrti, a u nekim religijama se veruje da taj duh bdi nad živima. Kod pojedinih religija postoji verovanje da se duh pretka može preseliti u čoveka ili životinju te tako nastaviti delovanje na ovozemaljskom svetu. U hrišćanstvu kao modernoj objavljenoj religiji postoji učenje o Svetom duhu koji predstavlja božanski um koji sve vidi i sve zna. Totemizam se sastoji u verovanju da totem ili zaštitni znak štiti vernike od zlih sila i da predstavlja svojevrsnu vezu sa božanstvom kao oličenjem opšte moći i razuma. Totem može biti oslikan na posebnim predmetima kao što je totemski stub kod indijanskih plemena. Kod hrišćana totemsku moć ima krst a kod islamista polumesec i zvezda. Fetišizam predstavlja verovanje da postoje predmeti koji imaju fetišku moć,

koji čoveka čuvaju od zlih sila i donose sreću ili čoveku daju moć, štite ga od bolesti i slično. U islamskoj veri fetišku moć ima Kuran i niz obrednih predmeta a kod hrišćana je to Biblija, ikone, kandilo, oltar i niz drugih obrednih predmeta. Magija se sastoji u tome da ljudi veruju da će određenim radnjama uspostaviti vezu sa višim mističnim silama, pa i sa bogom. U primitivnim plemenima mag ili vrač je izvodio određene obredne radnje kako bi prizvao kišu te je na taj način pripisivao sebi moć uspostavljanja veze sa višim silama ili božanstvom. Kod Srba se magija prepoznaje u kulturnom štovanju badnjaka ili božićnog drveta. Filozofija religije ili religijsko učenje prati sve religije. U pravilu se ova učenja vezuju za mitove. Mit je manje ili više mistifikovana priča o bogovima, herojima ili događajima koji imaju nadljudska obeležja i koji su radikalno uticali na život ljudi. Mitovi i legende kao osnova religijskih učenja su olakšavali širenje vere, ljudi su lakše verovali prateći mitove.

[1] Gidens, „Sociologija“, Ekonomski fakultet, Beograd, 2006., str. 33.

Zaključak

Zaključno o religiji kao osnovu društva i obrazovanja možemo reći da u današnjim civilizacijama, u različitim državama imamo vrlo raznolik odnos prema verskom obrazovanju. U nekim zemljama je veronauka obavezna u školama, u nekim je ona fakultativan predmet a u nekim se uopšte ne praktikuje. Svojim tradicionalnim normama religija nudi moral sa nizom konkretnih uputstava za život, nudi niz etičkih maksima koje podržavaju socijalizaciju. S druge strane, poistovećivanje verskog i nacionalnog, fundamentalizam i verske sekte mogu naneti mnogo problema ljudima koji žive u multietničkim zajednicama. Pravo na obrazovanje kao i pravo na verovanje i veroispovijest, ljudska su prava koja svaka civilizacija mora poštovati jer se radi o elementarnim ljudskim pravima.

Zaključno o odnosu društvenih sistema i religijskog obrazovanja možemo reći da je danas nemoguće zamisliti budućnost društva, moderno društvo XXI veka, koje bi se vratilo izvornim religijskim dogmatskim i mističnim postavkama. Uz napredak nauke i tehnologije moderne religije su promenile niz svojih izvornih polazišta. One religije koje su se postavile fleksibilnije, koje su išle za potrebama i slobodom savremenog čoveka, uspele su da se razvijaju, da se šire. Uloga obrazovanja pri tome je prvenstveno emancipatorska. Pomeranje sa mistično religioznih na racionalne osnove moralnosti sve više postavlja obrazovanje u prvi plan. Međutim, iako oficijelne sakralne institucije nisu tako snažno prisutne u društvenim sistemima kao ranije, individualna opredeljenost vernika je snažno prisutna. Vera snažno determiniše ponašanje ljudi, snažno utiče na njihove vrednosti i formiranje vrednosnih sistema.

Opšti pristup u izučavanju ljudskog društva i to kroz njegovo pojmovno određenje, definisanje njegovog nastanka, strukture, zakonitosti i faza u njegovom razvoju, uslovio je pojavu i razvoj većeg broja teorija i pravaca. To je dovelo do obrazovanja i konstituisanja sistema opšte sociologije. Time je omogućeno izučavanje određenih društvenih pojava koje u svojoj ukupnosti i obrazuju ljudsko društvo. Izučavanje određenih društvenih pojava direktno je uticalo na nastanak i konstituisanje posebnih sociologija.

Nastankom i razvojem posebnih sociologija stvoreni su neophodno potrebni uslovi da opšta sociologija, kao teorijska nauka, postane i empirijska nauka. Tako su stvorene nužne pretpostavke da saznanja do kojih se dolazi sociološkim proučavanjem društvenih pojava mogu

da posluže ne samo apstraktnim teorijskim razmatranjima o ljudskom društvu, već mogu da posluže u praktičnim društvenim aktivnostima kako bi se uticalo na uređivanje pojedinih oblasti društvenog života.

Društvo je predmet proučavanja mnogih društvenih nauka. Svaka od njih teži da prouči svoj predmet – neka područja društvenih života, odnosno pojedine pojave. Sociologija, za razliku od ostalih društvenih nauka, istražuje i opisuje društvo u njegovom jedinstvu, bez obzira što se društvo ispoljava u različitim oblicima. Sociologija pokazuje da je društvo skup pojava koje nisu mehanički odvojene, već predstavljaju dijalektički skup (jedinstvo), što znači da su one međusobno povezane makar bile i različite, pa čak i protivrečne.

Međutim, sociologija se ne bavi samo „globalnim društvom“, nego i mikro-sociološkim zanimljivim osnovnim obeležjima društvenosti. To je sve ono što čini odgovarajući način društvenog života koji stvarno žive konkretni pojedinci i grupe u određenom vremenu i prostoru. U tom smislu predmet sociologije nije samo „društvo“ kao nekakav izvanljudski objekat, nego pre svega „društvenost“, kao način ljudskog života.

Ogist Kont koji se smatra tvorcem sociologije, to je utoliko, što je u svom klasifikacionom sistemu nauka utvrdio mesto za jednu novu pozitivnu nauku, kojoj je dao ime sociologija i što je utvrdio koji su ciljevi te nove nauke, koja u duhu njegovog pozitivističkog shvatanja ima za zadatak ne samo da proučava društvo, već i da ga temelji na rezultatima do kojih dođe.

Teoretičari društva iz doba formalnog početka sociologije bavili su se pitanjima društvenog razvoja i zalagali da se naučnim proučavanjima dođe do saznanja koja će omogućiti čoveku da efikasno utiče na pojave koje ga okružuju. Celo Kantovo delo prožima misao o redu, o društvenom jedinstvu, o podređenosti i nadređenosti, o hijerarhijskom uređenju društva.